

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства щодо оцінки положень
Закону України «Про електронну комерцію» на відповідність
законодавству Європейського Союзу в означеній сфері*

Анотація. В аналітичній записці викладено результати оцінки положень Закону України «Про електронну комерцію» на відповідність законодавству Європейського Союзу у сфері електронної комерції. Проаналізовано акти ЄС, що стосуються питань розбудови Єдиного цифрового ринку ЄС та цифрової економіки.

Вступ. Активне залучення мережі Інтернет до сфери підприємницької діяльності стало одним із трендів сучасного суспільства. Комерційне підприємництво набуває суттєвого значення, оскільки все більше компаній, представлених бізнесом, реалізують свої товари й надають послуги із використанням мережі Інтернет. Динамічний розвиток електронної комерції обумовлює необхідність уніфікації та гармонізації законодавства в означеній сфері. Старт правового визначення основних понять і правил у сфері електронної комерції здійснено провідними міжнародними організаціями: Світовою організацією торгівлі (СОТ), Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), Комісією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Всесвітньою митною організацією (ВМО), Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Одним із лідерів у цьому напрямку є Європейський Союз (ЄС), який приділяє значну увагу врегулюванню цифрової економіки та електронної комерції.

Створення необхідних правових інструментів у сфері електронного обміну розпочалося з розробки таких міжнародних актів, що регулюють здійснення електронної комерції: Типового закону ЮНСІТРАЛ про електронну торгівлю (1996 р.), Типового закону ЮНСІТРАЛ про електронні підписи (2001 р.), Конвенції ООН про використання електронних повідомлень у міжнародних договорах (2005 р.), Директиви 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08.06.2000 р. «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції на внутрішньому ринку»¹. Адаптація національного законодавства України до правових стандартів Єдиного цифрового ринку ЄС є ключовим пріоритетом і завданням згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію).

Угода про асоціацію (Додаток XVII-3) закріплює зобов'язання України щодо наближення національного законодавства до права ЄС у сфері електронної

¹ Тертичний Я. С. Сутність та природа електронної комерції. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3, том 2. С. 277–284. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2018/2018_3_2/jrn/pdf/55.pdf; OECD Guide to Measuring the Information Society 2011, OECD, Paris. URL: <https://www.oecd.org/sti/ieconomy/oecdguidetomeasuringtheinformationsociety2011.htm>

комерції, зокрема шляхом імплементації положень Директиви 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08.06.2000 р. «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку»². Необхідно відмітити, що на виконання зазначених зобов'язань Верховною Радою України прийнято Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 р. № 675-VIII та внесені змін до інших законодавчих актів у сфері електронної комерції.

Варто наголосити, що ЄС проводить комплексну політику у сфері цифрової економіки й цифрової трансформації, створюючи цілісну систему правового регулювання суспільних відносин. Базовим актом щодо регулювання відносин у сфері електронної комерції в ЄС є Директива 2000/31/ЄС. Із моменту її прийняття право ЄС у сфері цифрової економіки зазнало значного реформування. Відповідно до Стратегії розвитку цифрового ринку в ЄС здійснено такі додаткові кроки щодо гармонізації положень європейського законодавства для подальшого розвитку електронної комерції: переглянутий порядок здійснення електронних платежів; введені нові правила для припинення невикористаного геоблокування; запроваджені нові правила щодо послуг транскордонної доставки посилок; переглянуті правила захисту споживачів у сфері електронної комерції; прийняті нові правила щодо податку на додану вартість для онлайн-продажу товарів та послуг; спрощені процедури розмитнення та оподаткування. Правові аспекти перелічених питань відображені в Директивах Європейського Парламенту та Ради: 2011/83/ЄС³, 2015/2366/ЄС⁴, 2019/2161/ЄС⁵, 2019/770/ЄС⁶, 2019/771/ЄС⁷, Регламенті Європейського Парламенту та Ради 2017/2394/ЄС⁸. У контексті цього дослідження норми зазначених документів і положення Закону України «Про електронну комерцію» є предметом порівняльного аналізу. Їх автентичні версії, включно з

² Директива Європейського Парламенту та Ради 2000/31 від 08.06.2000 р. про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема, електронної торгівлі на внутрішньому ринку URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text

³ Директива Європейського Парламенту і Ради 2011/83/ЄС від 25.10.2011 р. про права споживачів, про внесення змін до Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директиви Європейського Парламенту і Ради 1999/44/ЄС, а також про скасування Директиви Ради 85/577/ЄЕС і Директиви Європейського Парламенту і Ради 97/7/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_023-11#Text

⁴ Директива Європейського Парламенту і Ради 2015/2366 від 25.11.2015 р. про платіжні послуги на внутрішньому ринку, про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС та 2013/36/ЄС і Регламенту (ЄС) 1093/2010 та про скасування Директиви 2007/64/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_030-15#Text

⁵ Директива Європейського Парламенту і Ради 2019/2161 від 27.11.2019 р. про внесення змін до Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директив 98/6/ЄС, 2005/29/ЄС та 2011/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо кращого дотримання та модернізації правил Союзу щодо захисту споживачів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32019L2161>

⁶ Директива Європейського Парламенту і Ради 2019/770 від 20.05.2019 р. про певні аспекти контрактів на постачання цифрового контенту та цифрових послуг. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32019L0770>

⁷ Директива Європейського Парламенту і Ради 2019/771 від 20.05.2019 р. про деякі аспекти, що стосуються договорів про продаж товарів, про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/2394 і Директиви 2009/22/ЄС та про скасування Директиви 1999/44/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-19#Text

⁸ Регламент Європейського Парламенту і Ради 2017/2394 від 12.12.2017 р. про співпрацю між національними органами, відповідальними за виконання законів про захист прав споживачів, та про скасування Регламенту (ЄС) 2006/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_035-17#Text

преамбулами, опубліковані в Офіційному віснику Європейського Союзу і доступні для перегляду на офіційному вебсайті EUR-Lex.

Останнім часом особлива увага в ЄС приділяється врегулюванню діяльності великих онлайн-майданчиків, у зв'язку з цим прийнято Регламент Європейського Парламенту та Ради 2022/1925 від 14.09.2022 р. про конкурентні та чесні ринки в цифровому секторі та про внесення змін до Директив (ЄС) 2019/1937 та (ЄС) 2020/1828 (Закон про цифрові ринки)⁹, що набув чинності 01.11.2022 р. (введення в дію 02.05.2023 р., деяких статей – 25.06.2023 р.). Також прийнято Регламент Європейського Парламенту та Ради 2022/2065 від 19.10.2022 р. про єдиний ринок цифрових послуг і внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги)¹⁰, введення в дію положень якого відбудеться 17.02.2024 р. Цими актами, зокрема, передбачено зобов'язання онлайн-майданчиків докладати розумних зусиль для оцінки надійності торговців, а також зберігати й публікувати інформацію про торговців, які користуються послугами платформи, аби дозволити споживачам визначитися із доцільністю укладання з цими торговцями дистанційного контракту. Інтернет-платформи також зобов'язані організувати свій інтерфейс таким чином, щоб торговці могли дотримуватися законодавства ЄС про безпеку споживачів і товарів.

Попри повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої держави, в Україні проводиться активна законодавча робота в напрямку гармонізації національного законодавства у сфері електронної торгівлі до стандартів ЄС. На розгляд Верховної Ради України внесено проект Закону «Про цифровий контент та цифрові послуги» (реєстр. № 6576 від 31.01.2022 р.), який 12.01.2023 р. прийнято за основу. Метою законопроекту є врегулювання цивільно-правових відносин між виконавцем та споживачем з приводу надання на підставі договору цифрового контенту та (або) цифрової послуги, а також законодавче забезпечення захисту прав споживачів, яким надається цифровий контент або цифрова послуга.

Інша законодавча ініціатива – проект Закону України «Про захист прав споживачів» (реєстр. № 6134 від 05.10.2021 р.)¹¹, який 06.10.2022 р. прийнято за основу зі скороченням строку підготовки. Як зазначено у пояснювальній записці, проектом пропонується імплементувати низку законодавчих актів ЄС: Директиву 98/6/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16.02.1998 р. про захист споживачів при зазначенні цін на товари, що пропонуються споживачам; Директиву 2005/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.05.2005 р. про недобросовісні торгівельні методи підприємств до споживачів на внутрішньому

⁹ Регламент Європейського Парламенту і Ради 2022/1925 від 14.09.2022 р. про конкурентні та чесні ринки в цифровому секторі та про внесення змін до Директив (ЄС) 2019/1937 та (ЄС) 2020/1828 (Закон про цифрові ринки). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1925>

¹⁰ Регламент Європейського Парламенту і Ради 2022/2065 від 19.10.2022 р. про єдиний ринок цифрових послуг і внесення змін до Директиви 2000/31/ЄС (Закон про цифрові послуги). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>

¹¹ Проект Закону України «Про захист прав споживачів» (реєстр. № 6134 від 05.10.2021 р.). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27942>

ринку, що вносить зміни до Директиви Ради 84/450/ЄЕС, Директив 97/7/ЄС, 98/27/ЄС та 2002/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради, а також до Регламенту (ЄС) 2006/2004 Європейського Парламенту та Ради; Директиву 2019/771 Європейського Парламенту та Ради від 20.05.2019 р. про деякі аспекти, що стосуються договорів на продаж товарів, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) 2017/2394 та Директиви 2009/22/ЄС та скасовує Директиву 1999/44/ЄС; Директиву 93/13/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 05.04.1993 р. про недобросовісні умови у споживчих контрактах; Директиву 2011/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25.10.2011 р. про права споживачів, що вносить зміни до Директиви Ради 93/13/ЄЕС та Директиви 1999/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради та скасовує Директиву Ради 85/577/ЄЕС та Директиву 97/7/ЄС Європейського Парламенту та Ради; Директиву 2013/11/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2013 р. про альтернативне вирішення споживчих спорів та про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2006/2004 та Директиви 2009/22/ЄС; Директиву 2009/22/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23.04.2009 р. про заборони, що встановлюються уповноваженими органами з метою припинення порушень у сфері захисту інтересів споживачів; Регламент (ЄС) 2017/2394 Європейського Парламенту та Ради від 12.12.2017 р. про співробітництво між національними органами, відповідальними за виконання законів про захист прав споживачів, та про скасування Регламенту (ЄС) 2006/2004. Проектом пропонуються новації у сфері електронної торгівлі, зокрема щодо: визначення прав та обов'язків споживачів у сфері електронної торгівлі; визначення переліку інформації про продукцію та суб'єкта господарювання, яку він повинен надавати при здійсненні електронної торгівлі, та відповідальності за відсутність такої інформації, крім того, відповідальності суб'єкта господарювання, що надає послуги торговельного електронного майданчику (маркетплейса) для розміщення товарів для продажу інших суб'єктів господарювання; надання права Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів на звернення до провайдера інтернет-послуг щодо обмеження доступу до вебсайтів (частини вебсайту, програмного забезпечення) суб'єктів господарювання, які використовують нечесну підприємницьку практику й порушують законодавство про захист прав споживачів; звільнення суб'єктів господарювання від обов'язку створювати обмінний фонд товарів; встановлення гарантійних зобов'язань суб'єктів господарювання. Також варто відзначити, що до Закону України «Про електронну комерцію» внесені зміни відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації» від 01.12.2022 р. № 2801-ІХ, які набирають чинності 31.12.2023 р.

Законодавче регулювання електронної комерції не обмежується лише приписами Закону України «Про електронну комерцію». Означена сфера цифрової економіки є комплексною, тому регулювання відносин у ній

здійснюється також відповідно до положень інших законодавчих актів, зокрема: Цивільного кодексу України, законів «Про авторське право і суміжні права», «Про захист прав споживачів», «Про електронні комунікації», «Про захист персональних даних», «Про рекламу», «Про платіжні послуги».

Основна частина на запит замовника представлена у вигляді таблиці.

Висновки.

Відповідно до Угоди про асоціацію (Додаток XVII-3) європейським правовим актом у сфері електронної комерції, положення якого мають бути імплементовані в законодавство України, є Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08.06.2000 р. «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку». На виконання зазначеного зобов'язання прийнято Закон України «Про електронну комерцію», положення якого в цілому відповідають вказаній Директиві. Оскільки останніми роками в ЄС зроблено значні кроки щодо удосконалення правового регулювання в означеній сфері (зокрема, прийнято директиви 2011/83/ЄС, 2019/2161/ЄС, 2019/771/ЄС, Регламент (ЄС) 2017/2394), доцільно переглянути Додаток XVII-3 Угоди про асоціацію задля оновлення зобов'язань України з урахуванням актуального законодавства ЄС.

Варто визнати, що окремі положення директив 2011/83/ЄС, 2019/2161/ЄС, 2019/771/ЄС і Регламенту (ЄС) 2017/2394 доцільно імплементувати до чинної редакції Закону України «Про електронну комерцію». Зокрема, положення Директиви 2011/83/ЄС щодо забезпечення дотримання прав та інтересів споживачів на всіх етапах (перед, під час та після покупки товарів / послуг на ринку електронної комерції) та розширення вимог до інформації для дистанційних контрактів і контрактів поза офісом; приписи Директиви 2019/2161/ЄС щодо визначення дефініції «онлайн-ринок» та регулювання питань відповідальності електронних торговельних майданчиків перед споживачем за недобросовісні дії сторонніх продавців, визначення чітких правил розміщення інформації про продавця із можливістю перевірки даних про суб'єктів господарювання з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських організацій, забезпечення достовірності та об'єктивності системи відгуків про товари, запровадження заходів щодо запобігання монополізації ринків великими торговельними онлайн-майданчиками; вимоги Директиви 2019/771/ЄС щодо визначення термінів «договір купівлі-продажу», «товари», «продавець» тощо та розширення правових гарантій покупця (споживача) при укладанні договорів купівлі-продажу товарів (також потребує внесення системних змін до Закону України «Про захист прав споживачів»); вимоги Регламенту (ЄС) 2017/2394 щодо створення національного регулятора у сфері електронної торгівлі.

Електронна комерція є сферою цифрової економіки, тому окремі положення Директиви 2011/83/ЄС враховано при внесенні змін до Закону України «Про захист прав споживачів» (Закон України «Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про захист прав споживачів» щодо гарантійних зобов'язань в електронному вигляді» від 01.07.2021 р. № 1603-IX). Відтепер на

законодавчому рівні встановлено обов'язок суб'єкта господарювання надавати споживачеві експлуатаційні документи в електронному вигляді при гарантійному обслуговуванні товарів. Окрім того, положення Директиви 2015/2366/ЄС враховано при прийнятті Закону України «Про платіжні послуги»; положення Директиви 2019/770/ЄС, як зазначено у пояснювальній записці, покладено в основу при підготовці проекту Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги» (реєстр. № 6576 від 31.01.2022 р.), який 12.01.2023 р. прийнято за основу; положення Директиви 2011/83/ЄС, 2019/771/ЄС та Регламенту (ЄС) 2017/2394 відповідно до пояснювальної записки враховано при підготовці проекту Закону України «Про захист прав споживачів» (реєстр. № 6134 від 05.10.2021 р.), який 06.10.2022 р. прийнято за основу.

Комплексні законодавчі зміни у сфері цифрової економіки й подальші інтеграційні кроки з наближення національного законодавства до стандартів Єдиного цифрового ринку ЄС передбачають прийняття нових (Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги») та оновлення чинних законодавчих актів (нова редакція Закону України «Про захист прав споживачів»). Доцільним видається оновлення положень Закону України «Про електронну комерцію», зокрема його доповнення окремим розділом щодо визначення правового статусу та повноважень національного регуляторного органу у сфері електронної комерції. Наразі повноваження щодо регулювання даної сфери розділені між кількома органами державної влади, що призводить до розосередженості регуляторних функцій та відсутності системного підходу в нормативно-правовому регулюванні електронної комерції. Окрім того, варто встановити законодавчий механізм взаємодії регуляторних органів у сфері електронної економіки з метою забезпечення злагодженого функціонування внутрішнього ринку України та посилення захисту економічних інтересів споживачів.

Максимальне наближення національного законодавства до права ЄС у сфері електронної комерції та інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС передбачає комплексне й системне (а не фрагментарне, у відриві одне від одного) виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію. Наразі залишаються неврегульованими та негармонізованими із нормами права ЄС питання, що стосуються розширення гарантій захисту прав споживачів, укладення контрактів на поставку цифрового вмісту і цифрових послуг, розрахунків у сфері електронної торгівлі тощо. У законодавстві наразі відсутні спеціальні норми щодо регулювання діяльності онлайн-майданчиків та забезпечення чесної конкуренції для суб'єктів електронної торгівлі. З огляду на постійне зростання кількості компаній, що пропонують свої товари / послуги в мережі Інтернет, запровадження заходів проти монополізації ринку та задля забезпечення максимальної прозорості процедури укладення дистанційних контрактів за допомогою онлайн-платформ також потребує законодавчого врегулювання.

Законодавче забезпечення електронної комерції в Україні потребує оновлення в контексті необхідності адаптації до законодавства ЄС задля

подальшої інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, подолання бар'єрів для транскордонної електронної торгівлі.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*